

Egyházi szemle.

Mikor minden csendes, az egyházak harcza megszűnt, a nemzetiségi ellentétek elsimulnak, a politikai élet csendesebben folyik medrében és a nemzet egy egész esztendőtt akar ünnepelni ezer évi küzdelme után a béke ölen, úgy látszik hogy ez állapot némelyek előtt egyhangúságánál fogva unalmas. Kell ilyenkor is valami érdekesebb izgalmasabb dolog, a mi e békés esztendőben is táplálékot nyújtson azoknak, kik a különös iránt nagyobb rokonszenvvel viselkednek. Ilyen érdekkeltő régi fegyver a theológiában az *odium theologicum*, melyet mihelyt előrántunk, azonnal változatosabbá tesszük az ünnep egyhangúságát.

Azt kell hinnünk, hogy ez adott tollat a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság titkárának, Szöts Farkasnak is, ki a társaságnak általa szerkesztett folyóiratában egy cikket közöl, melyet olvasóink lelki épülésére mi is ismertetünk. E cikk a „*Protestáns Szemle*“ ez évi 2. füzetében jelent meg és, bár az „*Értekezések és Tanulmányok*“ rovatában áll, inkább vezércikk akart lenni ez időnek soknemű tévelygéseire ellen, melyeknek egyedüli orvossága, már t. i. a cikkíró felfogása szerint, az az ugynevezett protestáns theologia, melyet olvasóink bizonyosan csak kálvinista theológiának neveznének.

Czikkíró szerint kétféle theologia van: evangyeliomos theologia és evangyeliom nélküli theologia. Az evangyeliomos theológiának kettős alapelve van „Első: *váltságot, üdvösséget csupán az Isten adhat*, ember nem képes magát sem megváltani, sem üdvözíteni, mit a theologia így fejez ki: megigazulunk nem a törvény cselekedetéből, hanem az Isten kegyelméből, mely megjelent a Jézus Krisztusban. Második: *a hit és cselekedet* egyedüli mértékzsinorja a Szentírás, mely Isten szava, Isten igéje.“

Igaz hogy „alapelv“ alatt sok mindent lehet érteni, de hogy a keresztény theológiának ez lenne alapelve, azt nem engedjük meg. Az a valami mely e kettős alapelvre fel épülne, lehetne akár szép is, akár jó is, de a theológiának csak másodrangú szerepe lenne abban. A fő dolog a váltság, az üdvösség lenne, tehát az emberi szükség, az emberi érdek. Mennyivel magasztosabb, istenibb és ezen kívül inkább is theologia az, melynek kettős alapelve: „Szeressed a te Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. A második pedig hasonló ehhez: Szeressed felebarátodat, mint tenmagadat.“ Ez már evangyeliomos theologia a szó mindennemű értelmében, melyet az evangyeliom még a következő érdekes szavakkal

vezet be: „Én vagyok Ábrahámnak Istene és Izsáknak Istene és Jákobnak Istene. Az Isten nem holtaknak, hanem élőknek Istene.“ (Máté 22, 32—39.)

Igaz, hogy cikkirő az egész Szentírást nevezi evangyéliomnak s az egészből vonná le a theológiának kettős alapelvét, de hisszük hogy még saját felekezetének tagjai is a keresztény theológiának fontosabb elvei gyanánt ismerik el a szeretet két nagy parancsát, mint a theologia alapelvei gyanánt felhozott soteriologiai nézeteket.

Hanem a miért a cikket különösebb figyelemre méltatjuk az az írónak az evangyélium nélküli theológiáról való nézetei. Hogy félre ne magyarázhassuk az író, és hogy az az „evangyéliomi“ hang és lélek se változhassék meg kezünkben, közöljük lényegesebb állításait szószerint.

Evangyélium nélküli theologia cikkirő szerint mindazok a theologiai rendszerek és irányok „melyek vagy egészen leszakadtak az evangyélium törzséről, vagy megsűrve s emberi bölcsességgel fölhígitva hirdetik és érvényesítik a kereszt evangyéliomát. A két alcsoport külön elbírálás alá esik, mert más-más az alapelve s így más a lelke és az ereje. Amaz elvből megtagadja az evangyéliomot, a kijelentést, a megváltó Krisztust, a váltáságot; tehát evangyéliom- és Krisztus-tagadó. Ez felhígitott meggyengített evangyéliomot, megcsontított Krisztust prédikál; tehát evangyéliomgyengítő.“

Az első alcsoport minket kevésbé érdekel, mert nem reánk vonatkozik, hanem csak azokra, kik egészen elvetik a kijelentést, kik azt hirdetik, hogy a theologia az emberi bölcsesség műve. Hogy ezek alatt mit ért cikkirő, azt nem is akarjuk tudni. Felhozza Strausst, Feuerbachot és Renant mint ide tartozókat és elnevezni őket „keresztényen pogányok“-nak.

Hanem érdekesebb az, a mit a második alcsoportról mond: „Az evangyéliomot meggyengítő theologia körében többféle árnyalat különböztethető meg. Két árnyalata egyházi hitrendszert is alkotott a *romanismusban* és az *unitarismusban*. Félábbal mindkettő az evangyéliom alapján áll, de másik lábával mind a kettő idegen elemet visz be a kereszténységbe.“ Ezután a római katholicismusról állítja, hogy annak kereszténysége nem krisztusi, nem evangyéliomi, hanem elfajult korcs-kereszténység, majd az unitarismusra térve így folytatja:

„Az unitárius is csak félábbal áll az evangyéliom alapján, másik lábával a rationalismus ingatag talajára lépett. Azt hirdeti, hogy a hit és cselekedetek mérték zsinorja a Szentírás és az ész, sőt a Szentírás is a józan okosság szerint magyarázandó. És épen ez az unitarismus Achilles-sarka. Az ingatag észelvőség meggyengíti az evangyéliomot s kaput nyit a rationalismus tömérdek tévedéseinek, melyektől csak úgy hemzseg mind a régebbi socinianismus, mind az újabbkori unitarismus. Az evangyéliom ellenére megtagadja a megtestesülést (incarnatio), a Szentháromságot, a Krisztus istenségét, az eredendő bünt, az üdvözítő kegyelmet s az evangyéliom természetfeletti erői helyébe a rationalismus emberi tapasztalatait rakgatja. Evan-

gyélioma emberi, Krisztusa emberi, váltsága emberi, egész vallása emberi; üdvösségének nincs isteni biztosítéka, erkölcsiségének nincs isteni sanctiója, vallásának nincs isteni ereje. Ekként az unitarismus a rationalismus révén vegyíti és *sabnyítja* el az evangéliomi kereszténységet. Az unitarismus is: theologia evangéliomi nélkül, *dudva* keresztyénség, *fattyu* protestantismus, mely *elviszterüleg enerválja* és *degenerálja* az evangéliomos theológiát.

Eddig szól kizárólag az unitarismusról az ugynevezett evangéliomos theologia nagy védője, sőt ugyanaz még azt is ki meri mondani, hogy gyümölcseről ismerhetjük meg nemcsak a fákat és embereket, hanem a theologiai rendszereket is. Ime itt a gyümölcs! Nem tudjuk, hogy Jézus szavait használjuk-e: „bocsáss meg nekik mert nem tudják, hogy mit cselekednek;“ vagy az apostollal örvendünk, hogy ez evangéliom iránt heretikusoknak ítélnék minket. Az ilyen argumentumok tán a 16. százban mégcsak megjárták volna, de ma már minden mivel ember megvárja, hogy ha nézetei ellen beszélnek, az legyen a tisztesség és illem hangján. Annál kevésbé van helye ilyen pszichológusnak, hol hitnézetekről van szó, mely némelyek előtt szent is szokott lenni. Hisszük hogy cikkíró maga is meg van győződve, hogy nemcsak az a pár százezer tagadja meg ma már mindazokat, melyeket csak az unitáriusok bünei gyanánt sorol fel, hanem milliók azok közül is, kik nem vallják magukat nyíltan unitáriusoknak.

Azonban egy cikknek szépsége, az író izlésétől függ. Ha egy theológiával foglalkozó írónak izlése még az ilyen hangot is megengedi magának, azt csak szomorúan kell konstatálnunk, s még szomorúbban, ha ez esetleg az olvasók szája-ize szerinti volna, mit a jelen esetben nem hiszünk. De kifogásunk van a tartalom igazsága ellen is. Ingatag talaj lehet az irrationalis evangéliom vagy az evangéliom nélküli rationalismus, de az a vallás, melynek alapja az evangéliom és a józan ész, istennek e két legszebb ajándéka, legyen az unitarismus, vagy viseljen bármely más nevet, oly szilárd alapokon nyugszik, melyen a pokol kapui sem diadalmaskodhatnak. Az „ész-*elvőség*“ nem gyengíti az evangéliomot, hanem erősíti, sőt megvédi azt a kriticizmus tulkapásai ellen. Ha voltak tévedések a régi socinianismusban és vannak az újabbkori unitarismusban, ez nemcsak ezen rendszerek hibája, hanem minden rendszeré, mely eddig a theológiában szerepelt. Csakhogy az unitarismus kész belátni tévedéseit és megszabadulni azoktól, míg némely rendszerek még akkor sem teszik ezt, ha a Jézus Istenére az örök kinzás bélyegét sütik rá. Nem **tény** az sem, hogy az unitarismus megtagadja a megtestesülést (incarnatio); hanem épen állítja, hogy ez a megtestesülés nincs egy bizonyos időhöz kötve, hanem örök, mint maga az Isten. Megvolt ez Krisztus születése előtt is és megvan ma is. Sőt még a gonosz szellem megtestesülését sem tagadja, mert naponként látja.

Nem tagadja az unitarismus a Krisztus istenségét, hanem épen állítja, hogy ha a végetlen Szellemből külső munkáin kívül valami látható, az a Krisztusban volt legnagyobb mértékben, s az ő követői-

ben van ma is. Nem tagadja az unitarizmus az üdvözítő kegyelmet, hanem épen állítja, hogy a szerető mennyei Atya ezt a kegyelmet nem tartja vissza csak bizonyos kiválasztottak számára, hanem kiterjeszti azt mindnyájunk számára, még azokra is, kik emberi ész szerint nem érdemelnek meg.

Igy tehát csak csupasz állítás, szavakkal való játszás az, hogy az unitarizmus „evangélioma emberi, Krisztusa emberi, váltsága emberi, egész vallása emberi.“ Az unitarizmus elvei szerint az ember nem olyan, mint az *Egyezségi okirat* szerint t. i. kő, fa-czölönk és sár, hanem a teremtés koronája, Istennek gyermeke. Igy az *emberi* sem olyan megvetendő valami, mert az Isten az Ő lelkét adta az emberbe. Az isteni és emberi nincs annyira elválasztva, hogy azok ne találkozhatnának. Éppen ezért van az unitárius „üdvösségének isteni biztosítéka, erkölcsiségének isteni sanctiója.“

Még egy állítására ki kell terjeszkednünk t. i. arra, hogy „az unitarizmus: theologia evangéliom nélkül.“ Czikkirő egész czikkében az evangéliom kifejezést a szentirással egyenlő értelemben használja és így megfosztja azt eredeti és sokat mondó értelmétől. Nohát, nekünk bizony az evangéliom örömmenet, jóhir, és szent vallásunkból sem hisszük azt hiányzónak. Éppen mult számunkban (1. sz.) volt alkalmunk külföldi szemlénkben megemlékezni arról, hogy melyik az igazi evangéliom. Semmi sem bizonyítja inkább Szóts Farkas úr állításának valótlanágát, mint az a körülmény, hogy Amerika nagy szónoka épen ezt a tárgyat választotta a nagy nemzeti conferentia alkalmára. Jobb megítélés okáért utaljuk a szives olvasót multkori füzetünk e helyére. Igy ha az evangéliom szentírás, azt vallásunk nem nélkülözi, ha pedig az evangéliom örömmenet, vallásunk éppen a kálvinizmussal szemben hirdeti, mert általános üdvöt hirdet a praedestinatio helyett.

S különös, hogy ilyen vádak éppen a kálvini theologia részéről tétetnek, melynek alapjai minden theologiai rendszerénél ingadozóbbak, úgy hogy ma már ritkán hallunk nyilatkozatot, mely annak védelmére szót vesztegetne, míg olyanok, kik nyiltan tarthatatlannak hirdetik, csaknem naponként találkoznak. Hogy miképen gondolkoznak felőle Amerikában, mutatja egy methodista lapnak a „Zion's Herald“-nak következő nyilatkozata: A tiszta és egyszerű kálvinizmusnak nincs semmi üdvözítő hatalma: az nem egyéb mint a gonoszságnak a lényege. Mint alapos tévedésnek egy nagy méretű kifejezését, a theologiai elmékedés történetében soha semmi feljül sem multa e rendszert. A kálvinizmus a Jézus Krisztus evangéliomának teljes kigunyolása, a végtelen Isten jellemét átalakítván egy zsarnokévá. Csak egy zsarnok osztaná jutalékait tekintet nélkül a magaviseletre. Tiszta kálvinista tanítás szerint az emberek végső állapotát előre elrendelte és tekintet nélkül a jellemre. Mit tehetne többet Néró vagy Törökország szultánja? Mi rosszabbat tehetne maga a Sátán? Ilyen (s itt író az „abominable“ jelzöt használja) rendszer megérdemli, hogy jó emberek és angyalok kiátkozzák.“ Sulyos szavak ezek és nem csupasz, hanem okadatott állítás. És mégis használta-e manapság vagy egy unitárius

író az azt újkeverékű szellemes izetlenkedést, mely a kálvinista teológiát istentelen-theológiának s több effélének nevezhetné?

Van még egy szavunk e cikkhez általános és nem felekezeti szempontból is. E cikk a magyar protestáns irodalmi társaság tudományos folyóiratában a társaság titkárának és a folyóirat szerkesztőjének tollából jelent meg. Ha tán a társaság helyesli e hangot, mely a felekezetieskedés, a gyűlölet kifejezése, akkor hallgatunk. De a tudomány nevében mégis lesz néhány szavunk „Különösen két irányból fújnak életsorvasztó szelek — mondja cikkíró — *a theologiai naturalismusból* és *a bibliai criticismusból*. A vallástalan (?) bölcsészeti rendszerek (naturalismus, positivismus, pantheismus és materialismus) eszméivel és a negatív kritika romboló eszközeivel felfegyverkezve, ez az evangéliom nélküli theologia egyrészt az evangéliomnak természetfeletti erőt, igazságait és tényeit próbálja bölcséleti úton elpárologtatni vagy legalább meggyengíteni; másrészt meg a túlzó bibliai kritika mesterfogásaival az evangéliomnak és az egész bibliának isteni hitelét (fides divina) és megbízhatóságát teszi kétségessé.“ Biz ezt megcselekedheti könnyen, különösen, ha ezek alatt a betűszerinti inspiratiót értjük. Hanem nem kell félni a tudomány eredményeitől. Hisz minden igazság Istennek kijelentése. Ha a tudomány, a kritika eredményei nem quadrálnak egy régebben megállított rendszerrel, vagy egyes elveivel, vessük el ezeket és ne az igazságot. Ily módszer mellett nincs mit félnünk a tudománytól és annak eredményeitől.

Hanem ilyen fajta cikkek helyett adjunk az olvasónak hitet, mely ne afféle credo quia absurdum legyen. Mindenek fölött legalább a hit dolgában hirdessük az őszinteséget, hogy hitéről mindenki vallomást merjen tenni. Így tán könnyebben juthatunk egységre, s elvész a hamis tudomány, legyen az unitarismus, romanismus, kálvinismus vagy bármiféle izmus és megmarad Istennek örök érvényű kijelentése, az igazság.

* * *

A protestáns papok helyzete. és itt keresztény testvéreink tiltakozása ellenére is kénytelenek vagyunk saját papjainkat is beleértetni, naponként mind kedvezőbb kilátást nyujt a jövőre nézve. Már az eddig kapott kis segély után is sok aggodás és sok valódi nyomor eloszlott, megszűnt. Csakugyan aligha van az évi költségvetés sok milliója között még egy olyan 100 ezer forint, mely ilyen jó helyre fordított. És a jövő még javítani fog a helyzeten. Erre már, úgy látszik, elérkezett az időnek teljessége. Ez év február 5-én Wlassics Gyula kultuszminiszter a költségvetési vita kezdetén olyan kijelentéseket tett a képviselőházban, melyek teljes garanciát nyujtanak arra nézve, hogy papjaink sorsát a kormány komolyan akarja javítani. Nyilatkozataiból közöljük a következőket, melyek szorosán a papok dotációjára vonatkoznak :

„Én e kérdésben határozott elvi kijelentést tettem. Az 1895-iki budgetben, a mint méltoztatik emlékezni, 100,000 forint van felvéve

a lelkészilletmény kiegészítésére. Midőn ezen százezer forint kiosztásáról intézkedtem, leiratot intéztem, az összes egyházi főhatóságokhoz és abban a következőket mondtam: Ez összegnek a szükséglettel szemben csekély voltát *senki sem érzi élénkebben, mint én*, minélfogva törekvésem oda irányul, hogy ez az ország pénzügyi helyzetéhez képest fokozatosan emeltessék, *a méltányos kívánság* lehetőleg kielégíttessék, sőt nem zárkozom el azon *óhajom* kifejezése elől sem, miszerint a szükségletek végleges megállapítása után *törvényhozási intézkedéssel biztosíttassék a lelkészi illetmények fokozatos kiegészítésére szükséges dotáció,*

A papi fizetés minimumára vonatkozólag a minister így nyilatkozott. „A megelőző kormány összeírását is teljesítetett, a mennyiben az evang. református, továbbá az ágostai hitvallású evangélikus, az unitárius és végül a görög keleti román egyház püspökeit felszólította, hogy a lelkészi illetmények kiegészítésére vonatkozólag tegyenek előterjesztést, hogy a legszegényebb javadalmazottakat mutassák ki, felvéve mindig bizonyos minimumot, pl. 600—800 forintot, de leginkább úgy mutatták ki és *nézetem szerint is a mai viszonyoknak megfelelőbben, hogy 800 frtnyi minimumot vettek alapul.*“

Kijelentve hogy a szükségletek az eszközöit kimutatásokban még nincsenek végleg megállapítva, hogy azokat törvénybe lehessen foglalni, a minister így folytatta: De kijelentem és ezt kijelenthetem a kabinet nevében, hogy a kormány az egyházi dotáció kérdésére nézve *törvényjavaslatot szándékozik a ház asztalára letenni*, hogy fokozatosan, miután természetesen az igények egyszerre való kielégítéséről nem lehet szó, de fokozatosan az igények kielégíttessenek. De hogy minden félreértésnek elejét vegyem, kijelentem, hogy nincs itt másról szó, mint a lelkészi illetmények kiegészítéséről. Másra a magam részéről nem vállalkozhatom, nem vállalkozhatom különösen valami olyasféle suppozitum alapján, a melynek háttere: *a szekulárizáció.*

Ilyentől távol állok, távol áll az egész kabinet; de azt hiszem, hogy ezt méltányosan és jogszerűen nem is kívánhatja senki; hanem igenis a lelkészi illetmények kiegészítése megtörténhetik fokozatosan, állami dotációval is, de ismétlem, hogy mindez csak a pénzügyi helyzet tekintetbe vételével és fokozatosan történhetik meg. De sulyt helyezek a törvényre, sulyt helyezek arra, hogy az illetmény-kiegészítések ne csak budgetszerűleg állapíttassanak meg, hanem törvény útján, mert a törvény az állandóságot van hivatva biztosítani s az esetleg váltakozó kormányok felfogásában, esetleg beálló változásnak is elejét veszi. Ennek következtében azt hiszem, hogy e téren is helyes nyomon járok, midőn olyan értelemben szándékozik cselekedni, a mint azt kifejtettem.

Kormányunk e kijelentése annál vigasztalóbb, mert az egész képviselőház tetszéssel fogadta. Hanem egy latin közmondás szerint semmi sem a mienk, csak az idő. Mikor ölt az ige testet? E kérdésre még csak hozzávető feleletet sem lehet adni. Pedig: bis dat, qui cito dat.

Elismeréssel kell adóznunk a minister azon felfogásáért is, hogy a papi fizetések minimumát helyesebbnek tartja 800, mint 600 frtban

megállapítani. Ugyanis e kérdés megállításánál igen szűkkörű lenne, ha az intézők csupán csak azt vennék tekintetbe, hogy a helyzet hatszáz forint minimummal is jelentékenyen javulna. Tekintetbe kell itt vennünk a kor követelményeit, tekintetbe a különböző vallásu papok fizetését, tekintetbe a papi méltóság és tekintély emelését, mely éppen az anyagi helyzet silánysága folytán sok tekintetben csorbát szenvedett és tekintetbe kell venni különösen a hasonló képzettségű más pályák által nyújtott anyagi helyzetet, nehogy az összehasonlítás elkedvetlenítse a papi pályától azokat is, kik arra kedvet és hivatást éreznek magukban. E nézőpontokat szem előtt tartva, a minimum semmi esetben sem nagy, hanem még tán kicsiny is.

Igen sok kérdés merülhetne még fel e kérdéssel kapcsolatban, melyek azonban még nem aktualis érdekűek s melyekről beszélni éppen ezért még igen korainak tartjuk. Nem mulaszthatjuk el azonban felemlíteni, hogy az egyházak érdeke a sürgős elintézését okvetlenül szükségessé teszi.

* * *

A papok helyzetének javításával egészen összefüggő kérdés a papnevelés kérdése. Az egyházaknak csak jól képzett papokra van szüksége. Nem akarunk vádakot hozni fel a különböző egyházak papnevelő intézeteire, hiszen azok javarésze derék munkát végzett; de ha őszinték akarunk lenni, nem tagadhatjuk el, hogy a papok képzése hazánkban el van hanyagolva s a meglevő intézetek is nagyon *more patrio* végzik feladatukat. A többi pályákra való nevelés az utóbbi évtizedek alatt rohamosan fejlődött. Nemcsak a régi nevelés hiányai pótolhattak ki, hanem a legtöbb pályánál új irányok, módszerek, eszmék hozattak be, sőt születtek is. A tudományos pályák előkészítésére egyetemünk fejlődése csaknem a beláthatlan magasságra emelkedhetik és tényleg emelkedik is. Más pályákra is számtalan új intézet nyílt meg. Csak a theologiai nevelés stagnált, melyet egyetemünk, tán a felekezetek féltékenykedése miatt, nem karolhattak fel. Eredménye természetesen az lett, hogy a theologiai tudományok nem is kérdése a mai társadalomnak. Szakképzettséget a theologiai intézetek nem adnak. Bizonyítékul elég talán, ha hivatkozunk a magyar theologiai irodalomra, mely alig tud egy évtíz alatt egy valamire való munkát felmutatni.

E sötét képet némileg tán megvilágosítja a legutolsó pár év alatt történt fellendülés. Némely papnevelő intézet új szervezetet nyert. Kolozsváron a róm. katolikusok és a reformátusok új papnevelő intézetet állítottak fel, melyek a papok nevelését az egyetemmel hozták kapcsolatba. Legujabban ismét a pozsonyi ág. evang. theol. akadémia bocsátott ki egy felhívást, melynek célja, hogy egy alapot hozzon létre, melyből egy „Ev. Theologusok Otthona” állíttassék fel. Örömmel jegyezzük fel e tényt és különösen óhajtjuk, hogy ez életrevaló gondolat megvalósuljon. E leendő Otthon célját tán legjobban ismertethetjük, ha idézzük a felhívás ide vonatkozó részét. Ismertetvén a házat, melyben az Otthon lenni fog, a felhívás így folytatja: „Intézetünket (a theol. akademiát) tőle csak egy szép kis park választja el s ezt is kedves sétá- és tanuló helyül kínálja. A felügyelő

tanár s a két szolga lakását nem számítva, mintegy 40 tanulót fogadhat magába. Mi azonban az első. a próba évre csak egy részét foglaljuk le. Az emelet 10 külön bejáratu szobájában kényelmesen elhelyezünk 22 theologu-t; ott lesz az egyik szolga lakása és a fürdő is; a földszinten pedig berendezük az olvasó- és könyvtártermet. De ha intézményünk így kicsiben beválik, akkor s úgy lehet hamar, kibővítjük azt s *Othont* nyitunk az épület többi részében is. még pedig *nem csupán theologusoknak*, hanem külön szárnyban, első sorban *lelkészeink s tanítóink*, de azután *az ev. szülők helyben s bármely intézetben tanuló jó magaviseletű s szorgalmas gyermekeiünk* s ezek mellé *kiváló theologusok közül nevelőket is állítunk*. S theologusok és tanulók, az *ingyenes és félt ingyenes* helyektől eltekintve, csekély, havonként legfeljebb 4--8 frnyai díjért el lesznek látva mindenrel: lakással, alumneumi vagy convictusi ebéddel (esetleg reggeli és vacsorával is), kiszolgálással, fűtéssel, világítással, mosással s rendelkezésükre állandó a tanulmányozás és szellemi szórakozás céljából számukra berendezett olvasó- és könyvtártermen kívül az ingyenes fürdő és külön betegszoba az evang. kórházban, szintén ingyenes ápolással, gyógykezeléssel és szerekkel."

Mint értesülünk, az adakozások szépen folynak a jelölt célra s az *Othon* mindenesetre beállítatik a jövő szeptemberben, minek lehetőségét a pozsonyi egyház igen megkönnyítette, átengedvén a szükséges épületet használatra csekély bérösszegért.

Szükségesnek találtuk feljegyezni e mozgalmat nemcsak azért, mert örvendetes jelenség, hanem azért is, mert az ilyen dolgok emlegetése egyházunkban a legszükségesebb.

Elismerjük, hogy nagy akadály a szegénység, de hangsúlyoznunk kell, hogy egyházunknak egyetlen szüksége sem olyan égető, mint papnevelő intézetünk dolgának rendezése. Angol testvéreink példája mutatja, hogy munkálkodásuk sikerét leginkább a kitünően képzett anglikán papok akadályozzák. Vajjon hasonló eset nem fog-e történni náluok is? Ha papjaink mostanig megállhatták helyüket, vajjon meg fogják-e állani azt a jövőben is? Vajha csak egyéni, sőt ferde lenne a mi nézetünk e tekintetben! De meggyőződésünk s így el nem hallgathatjuk, hogy a veszély jelen van és pedig nem kis mértékben. S egyházunk jövője, azok a célok, magas ideálok, melyekért egyházunk fennáll, semmi által sem lesznek annyira veszélyeztetve, mint ha papjaink értelmi képzettsége más egyházak papjai által legyőzetik és a felvilágosultság, a szabad gondolkozás egyháza sötéttségben marad.

Még egy másik szempont is sürgeti e kérdés megoldásának sürgős voltát és ez a theologia, mint tudomány. E szempont még magasabb, még szebb, mint a csupán felekezeti szempont. Mai körülményeink között a theológiának egyetlen tudományos művelője sem lehet egyházunkban és nincs is. Évtizedek telnek el fejünk fölött és egyetlen theologiai munka nem lát napvilágot. Mi lesz ennek a következménye? Gondolkozzunk előlött.

Tanügyi Szemle.

A közoktatási budget-vita folyamán dr. Wlassics Gyula minister nagyobb szabású beszédet mondott, melynek tanügyi lapok a magyar középiskola jövő sorsában és fejlődésében nagy fontosságot tulajdonítanak. A közoktatás minden ágazatából sok fontos kérdést ölelt fel e beszéd, a melynek jelentősége abban áll, hogy a közoktatásnak napi renden levő kérdéseit tárgyalja s a fejlődésnek mai irányát megadja. Az *egyetemmel* kezdette. A középiskolai tanárképzés céljából az Eötvös-collégiumot állította fel s a *tanárképzési szabályzat* készítésével rövid időn készen lesz. A középiskolákra áttérve, constatálja, hogy a tanulók száma rendkívül nagy mérvben szaporodik. 157 gymn. van Magyarországon, a mi igen sok, de ezeknek territorialis elhelyezése igen rossz. Például Székely Udvarhelyt 3, Brassóban 6 középiskola van. De vannak nagy területkörök, hol nincs gymnasium, ilyen körülbelől 20 megyei székhely. A polgári iskola a mai szervezetében feladatát eltévesztette és többé fenn nem tartható. Az *egységes középiskola* kérdésével is foglalkozott; az az eszme lebeg a minister előtt, hogy ezt megteremtse, de ez csak a jövőben lehetséges. Bizonyosságot tett arról is, hogy nem zárkozik el a tanárság panaszai elől. A maga érdeme szerint méltányolta az Országos Középiskolai Tanáregyesület memorandumát, melyet emelkedett hangúnak s mély értelemmel szerkesztettnek ítelt s melynek pontjait elfogadta. Elismeri a tanárképzés javításának szükségét, kiemelte a tanárság tudományos érdemeit: „a tanárok nemcsak tanárok, hanem legelső munkásai a tudományos irodalomnak, mely nélkülök meglehetősen pangana.“ Elismeri, hogy a 100 frtos quinquennium igen csekély s méltánytalan, hogy a fizetési beosztás nem helyes s határozottan igéri, hogy a helyesebb beosztást már a jövő évi budgetben érvényre juttatja. Végül — a mi minket legközelebből érdekel — elve az, hogy az állam adjon annyi segélyt a felek. iskoláknak, hogy ezek megfeleljenek az államiak színvonalának és a modern iskola követelményeinek. A felekezeti iskoláknak két csoportja van. „Az egyik csoportban lévő középiskolákkal a szerződések régebben kötöttek, a mikor még az új törvények nem álltak elő oly nagy igényekkel. E szerződések méltányosan revideálni kell.“ A második csoport az újabban segélyezett iskolák. Ezek a minister budget-beszédjének fontosabb pontjai. A mint látszik, nem zárkozik el a felekezetek segélyezésének kérdése elől, mert a tanügy általános érdekei lebegnek szeméi előtt. Állami kötelesség a szegény felekezeti iskolákat segélyezni, hogy színvonaluk